

8. Post 37-50: ciklus o Josipu

Ovo je treći tzv. ciklus u okviru Knjige Postanka. Iako je u svakom od njih osnovna tema primanje, prenošenje i ostvarivanje Božjih obećanja – prije svega onih o blagoslovu – ipak svaki se odlikuje vlastitim sekundarnim odlikama. U ciklusu o Abrahamu život glavnog lika je promatran pod temom dobivanja potomstva tj. rođenja obećanog sina. U ciklusu o Jakovu težište pripovijedanja se premješta sa rađanja potomaka na njihov međusobni odnos, dok su u ciklusu o Josipu prisutna oba ova prethodna naglaska i međusobno su kombinirani.

Mi živimo u epohi koja traži nove oblike društvenog života, brak se smatra dovedenim u duboku krizu itd. Ciklus o Josipu nalazi se upravo na početku ove epohe za koju danas mnogi smatraju da je potrošena i da treba ustupiti mjesto novim oblicima ljudskog života i udruživanja. Ipak, u svoje vrijeme ovaj ciklus je bio moderan: u njemu nema čestog Božjeg pojavljivanja, Bog više ne razgovara sa čovjekom, svi su događaji razumljivi sami po sebi. No, stalno se u pozadini osjeća Božja prisutnost koja na svoj tihi način vodi događaje.

Ovdje je objektiv pripovjedača koncentriran na događaje u Jakovljevoj obitelji. Za razliku od našeg modernog mentaliteta koji događajima u obitelji ne pridaje takvu težinu kakvu imaju javni događaji (politika, ekonomija, sport...), biblijski čovjek gotovo da nije imao javnog života – težište njegove pažnje bila je obitelj tj. njegov klan – tu se odvijao sav njegov život. Tu je on trebao uživati *šalom*, *mir*. Mir označava ukupnost preduvjeta da bi čovjek dobro živio i napredovao u svakom pogledu – zdravlje, blagostanje, međuljudski odnosi, odnos s Bogom, s prirodom itd.

Naš biblijski pripovjedač događaje u Jakovljevoj obitelji počinje promatrati od činjenice da je Jakov najviše volio Josipa jer je bio dijete njegove starosti. Budi se reakcija Josipove braće koja ga se, zbog ljubomore, žele riješiti. To su doista i učinili, a ocu ispričali laž da ga umire. Cijela je stvar zataškana, nitko od sudionika nije progovorio. Naizgled i nakon Josipove „pogibije“ sve je kao prije. Ali, samo naizgled! U Jakovljevoj obitelji narušen je *šalom*! Oni koji su ga narušili ne mogu ga nanovo uspostaviti. Naprotiv, sada svaki od braće zna da, ako bude zasmetao drugima, i on može proći kao Josip! Više ništa nije sigurno, sve su – pa i one najgore mogućnosti – otvorene! Brat više nije siguran gledaju li ga druga braća kao brata ili kao opasnost koju će prvom prilikom eliminirati. Veliko zlo ušlo je u Jakovljevu kuću. Stoga je ona vapila za mirom.

Ciklus o Josipu pripovijeda kako će u ovoj obitelji biti uspostavljen mir. Tamo gdje se sudionici ne bi nadali, preko događaja na širem svjetskom planu, Bog, iako nije često spominjan, uspijeva ishoditi niz događaja pomoću kojih protagoniste vodi putem duhovnog sazrijevanja i osposobljava ih za izgradnju mira. Ne toliko riječima koliko pomoću događaja.

Ova novela zapravo je pohvala Bogu koji, i kada nije u prvom planu, ipak aktivno djeluje i ljude vodi prema uspostavi mira. Gospodin upravo tako želi popravljati narušeni svijet preko Abrahamovog potomstva.

Braća eliminiraju Josipa

Biblijski pisac nam dosta neutralno prikazuje početak problema, bez da moralno kvalificira roditeljsko favoriziranje najmlađeg sina. Kao da jednostavno želi konstatirati činjenicu koja je prisutna u toliko obitelji. Kaže da je *Izrael je volio Josipa više nego ijednog svog sina jer je bio dijete njegove staračke dobi* (Post 37,3). Možda je nekorektno reći *volio više*, ali ga je sigurno volio drugačije. To možda znači da ga je volio intenzivnije, grčevitije: stariji sinovi su desetljećima uz roditelje, odrasli su ljudi, a najmlađi je dijete njihovih poznih godina koji će biti kratko s njima, možda ga ni neće uspjeti ugledati kao odrasla čovjeka... Toliko toga su dali starijoj djeci, a najmlađega će ostaviti nedorasla i nezbrinuta...

I daruju mu *kićenu haljinu*. Odjeća je u ono vrijeme, više nego danas, bila znak društvenog statusa. Ova haljina je od izuzetnog pripovjedačkog značaja u priči o Josipu. Pomoću nje otac čini vidljivom svoju naklonjenost Josipu, ona bode oči njegovoj braći da ga zamrže (37,4), pomoću nje kao dokaza braća će lagati ocu da su ga rastrgale zvijeri...

Uz kićenu haljinu, na sceni se pojavljuju *snovi*. Dok je kićena haljina označavala ono što su roditelji činili u svom stavu prema Josipu u odnosu na drugu djecu, pomoću snova Josip stječe spoznaju o svojoj posebnosti tj. superiornosti u odnosu na braću i roditelje, a kasnije ga njihovo pronicanje zaista uzdiže čak i na političkoj ljestvici u tadašnjoj svjetskoj supersili – Egiptu. Smije li uopće jedan brat biti tako uzdignut iznad drugu braću i roditelje? Ovo pitanje postat će naročito aktualno povodom zahtjeva da se u Izraelu uvede monarhija – smije li jedan čovjek vladati nad drugima? Nisu li svi ljudi *na sliku Božju*, ne trebaju li svi trebaju vladati?

Reakcija braće na Josipa u osnovi je ispravna. Međutim, samo u svojoj polaznoj točki. Kao što je prirodan i razumljiv stav roditelja prema Josipu, ali je problem što su vanjskim ponašanjem uveli stvarnu društvenu razliku između svoje djece (kićena haljina!), isto tako je i stav braće koja žele ispraviti ovu nepravdu prirodan i moralno prihvatljiv, no problem počinje u trenutku kada oni pravdu žele uspostaviti sami i to pomoću sile u ozračju mržnje. Dakle, dva prirodna i opravdana stava, ali kad ih se počinje na krivi način ostvarivati oni uzrokuju lomove i tragediju. Mudrost je pronaći pravi način da se ono što srce govori oživotvori u stvarnosti na dobro svih; mudrost je živjeti iskreno i pravedno a ne vrijeđati druge nego ih poticati da svaki pojedinačno raste kao čovjek i svi skupa u međusobnoj slozi.

Poput Kajina, Josipova braća žele zadobiti ljubav – što je ispravno i razumljivo, ali poput njega kreću pogrešnim putem. Smatraju da je jedini mogući način da to postignu – ubojstvo! Odluku da ga fizički eliminiraju mijenja najstariji brat Ruben. Najstariji brat je onaj koji preuzima autoritet u očevu odsustvu. On je onaj koji će ocu trebati odgovoriti na pitanje o najmlađem bratu. I zato što će se od njega tražiti odgovor, on sada postupa odgovorno. Želi

barem umanjiti zlo. I, primjećujemo, ovime postupa drugačije nego Kajin – Ruben želi biti čuvar svoga brata, barem u najmanjoj mjeri. I stoga ga prodaju karavani putujućih trgovaca – Midjanaca.

Nakon što su „ubili“ tj. eliminirali brata, postat će jasno da time nisu zadobili očevu ljubav – Jakov počinje strahovito tugovati – Josip mu je sada još više u mislima! Isto tako, postat će jasno da Bog nije digao ruke od od Josipove braće! I dalje ih prati! I dalje su mu važni – voli ih!

Bog uzdiže Josipa

Ovdje počinje dio priče kad Bog stupa na scenu. Opet je nevidljiv kao i do sada. Međutim, aktivno je prisutan u Josipovoj tragediji koju će pretvoriti u Josipov uspon – od roba do premijera supersile Egipta! Obećanja dana Abrahamu Bog sada provodi kroz ovu jedinu preostalu liniju, Josipa, koja nije pokidala mir i pribjegli nasilju i porobljavanju slike Božje. Bogu, dakle, nije problem od roba načiniti ministra. I njegovoj braći je vjeran – njih će svojom pedagogijom privesti pomirenju i tako uspostaviti mir u Jakovljevom domu.

I kad nakon lažne optužbe supruge svog prvog gospodara Josip dospije u zatvor – zato jer je bio vjeran Bogu i nije pristao s njom učiniti preljub – zahvaljujući Božjem daru tumačenja snova iz zatvora biva uzvišen za upravitelja faraonovog dvora i cijelog Egipta (40-41)! I zahvaljujući tome što je tim darom pomagao svoje sudrugove u zatvoru. Snovi ovdje predoznačuju Božju objavu – Njegovu riječ koja je povjerena Izraelu, ali ne samo za njega nego za cijeli svijet – Izrael treba služiti svijetu jer je njemu povjerena Objava Božja.

Josip i njegova braća

Obdaren ovom Božjom mudrošću, Josip će pri prvim susretima s braćom, naizgled čudnim zahtjevima koje postavlja, u njima pojačati svijest o grijehu kojeg su negda počinili prema njemu i potaknuti želju za ispravljanjem štete tj. za uspostavljanjem narušenog mira. Već pri prvom susretu sa braćom koja ga ne prepoznaju i koja su došla kupiti hrane za obitelji, on zahtijeva da slijedeći puta dovedu najmlađeg brata. Šimuna ostavlja u zatvoru kao taoca – tada Juda, onaj koji je predložio da se Josipa proda u roblje Jišmaelcima, naglas priznaje da ih sve ovo snalazi kao *kazna za njihovog brata – gledali su njegovu nevolju dok ih je molio za milost, ali ga nisu uslišali* (42,21).

Kad su sa hranom došli kući k ocu Jakovu, ustanovili su da je svakom od njih novac vraćen u njegovoj vreći. No, kako sada nazad u Egipat po novu nabavku – već su bili osumnjičeni da su uhode, Šimuna su im ostavili kao taoca, a sad će se ispostaviti da ni hranu nisu platili? Osim toga, Jakov je protiv da povedu najmlađega, Benjamina, sa sobom: *Mene vi ostavljate bez djece, Josipa je nestalo, Šimuna nema a sada biste odveli i Benjamina* (42,36)!

No, glad je pritisla, drama ide prema vrhuncu. Tada Juda, onaj koji je predložio da se Josipa proda u roblje Jišmaelcima, sada on ocu garantira samim sobom da će vratiti Benjamina, novog očevog mezimca. Time je dovršen dugi put koji je bio neophodan za uspostavljanje mira: krivci, na usta svog predvodnika, priznali su krivicu. I još k tome, sada reagiraju drugačije: onda su prodali brata iz zavisti i ljubomore, a sada za novog mezimca na Judina usta jamče samim sobom da će ga vratiti ocu!

Kad Josip bude Benjamina optužio da je ukrao srebrni pehar i da treba ostati rob u Egiptu, doista se javlja Juda i spreman je izvršiti svoje obećanje Ocu. Sad je on spreman i nudi se da umjesto mezimca Benjamina ostane robovati u tuđini: *jer kako mogu k svome ocu ako dječaka nema sa mnom! Ne bih mogao gledati jad što bi snašao moga oca* (44,34)! Evo promjene, evo stava potpuno suprotnog od onoga kojeg su imali kad su Josipa predavali u roblje! Onda ih nije bilo briga za oca ni za brata! Dug unutarnji put su prešli i stigli su na cilj! Sad je on spreman na sebe preuzeti bratovu krivnju. A to je puno više negoli samo trpjeti mlađeg brata kojeg otac više voli i koji izaziva ljubomoru. Sad može čak i trpjeti umjesto njega i snositi njegovu krivicu! Osjetimo, ovdje imamo prve proplamsaje one ljubavi koju će kasnije u Novom zavjetu živjeti Gospodin Isus – iz ljubavi trpjeti i ispaštati tuđu krivicu!

Poanta – Božja pedagogija i uspostavljanje mira

Ovdje vidimo koji je preduvjet uspostavljanja mira: ne samo da žrtva bude spremna oprostiti – Josip je to jamačno bio cijelo vrijeme – nego da i počinitelji zločina uvide grešku i počnu živjeti ispravno, njegovati prave vrijednosti. Taj princip bit će potvrđen u Evandeljima kad Isus susreće pojedine grešnike i proglašava im oprostjenje – to su uvijek ljudi koji su u sebi prihvatili promjenu, okrenuli se istini i pravdi. Nakon toga je moguće oprostjenje. U suprotnom bi zlo i ono što razara mir nastavilo živjeti u čovjeku, a izmirenje i oprostjenje bi bilo nemoguće tj. lažiran čin.

Ovo je slikovit i jezgrovito predstavljen model postizanja mira kojim će se Bog služiti tijekom Starog zavjeta da bi Izraela, čestog zalutalog sa pravog puta, privodio uspostavljanju vjernosti i mira. To će ponekad ići riječima, prijetećim događajima ili čak pravim katastrofama. Iz toga će Izrael učiti da Bog zapravo sa svakim narodom tako postupa i da, kada Izabrani narod dobiva Obećanu zemlju ili pobjeđuje u ratu, onda je u službi Božje pravde, no to ne znači da je sam postao pravedan i da već u najkraćem periodu neće i on, poput Josipove braće, biti podvrgnut procesu priznavanja krivnje i prihvaćanja pravih vrijednosti.

Tijekom svoga očitovanja braći, Josip objavljuje da je njega Bog poslao u Egipt da bi svojoj obitelji sačuvao život (45,4-8; usp. 50,20). Time se daje

objašnjenje i poveznica za susljedni silazak cijele Izraelove obitelji od 70-ak duša u Egipat (46-47). Daljnji tijek događaja pripovijedat će Knjiga Izlaska.

U posljednjim poglavljima Knjige Postanka Izraelovi sinovi već poprimaju značajke rodozačetnika pojedinih od 12 Izraelovih plemena (49,28). Svaki od njih prima blagoslov kojeg je na početku primio Abraham kao pojedinac. Stoga će i obećanje zemlje biti ponovljeno kroz Josipova usta: *ja ću, evo, naskoro umrijeti. Ali će se Bog, zacijelo, sjetiti vas i odvesti vas iz ove zemlje u zemlju što ju je pod zakletvom obećao Abrahamu, Izaku i Jakovu (50,24)*. Znači, boravak u Egiptu neće biti dug.